

Н.С.Жумашева¹, Ж.Т. Сундетова¹

^{1,2} Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті,
Атырау, Қазақстан

МЕНЕДЖМЕНТ НЕГІЗІНДЕ БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ БАСҚАРУШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада көшбасшылық пен менеджменттің маңызы қарастырылады және олардың білім беру жүйесіндегі рөлі талқыланады. Көшбасшылық пен басқарудың маңыздылығы білім беруді құруға және оны тиімді етуге негіз береді. Оқыту және ғылыми зерттеулер мәселелерін қарастырғаннан кейін мақалада көшбасшылықтың және білім беруді басқарудың болашақ қажеттіліктері мен бағыттары көрсетілген. Көшбасшылық және басқарушылық рөлдерді қабылдау үшін қажетті дағдыларды дамытуға жүйелі көзқарас пайдалы болуы мүмкін. Мұғалімі формальды түрде басшы қызметінде бола ма, жоқ па маңызды емес. Оның басшы дағдыларын игеруі сыныпты меңгеруге ықпал етеді, жұмыс тиімділігін арттырады. Сондай-ақ көшбасшылық және басқарушылық рөлдерді қабылдау үшін қажетті дағдыларды дамытуға жүйелі көзқарас сыныпты, қызметкерлер тобын басқару үшін пайдалы болуы мүмкін. Мұғалімнің көшбасшылық дағдылары мен басқару дағдыларын игерген жағдайда сыныптағы үлгерімнің өсуі артады. Бізде бар нәрсе: білім, отбасы, төлемдер, мәдениеттің материалдық және рухани байлығы, олардың бәрінде бізге қажет ақпарат бар. Ақпарат адамдардың барлық істеріне үлкен әсер етеді. Бұл адамдарды талқылаудың, келіссөздердің, қарым-қатынастың, іс-әрекеттің және пайданың негізгі нысаны. Мұның бәрі жақсы басқару және басшылық үшін қажет. Халықаралық тәжірибе көрсетіп отырғандай, бұл өзгерістің маңызды бөлігі басқару ғылымы мен өнерін түсіну болып табылады.

Түйінді сөздер: білім басқармасы, көшбасшылық, басқару дағдысы, бастауыш мектеп.

Н.С.Жумашева¹, Ж.Т. Сундетова¹

¹Атырауский государственный университет им.Х.Досмұхамедова
(Атырау, Қазақстан)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОРГАНИЗАЦИИ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ НА ОСНОВЕ МЕНЕДЖМЕНТА

Аннотация

В данной статье рассматривается значение лидерства и менеджмента и обсуждается их роль в системе образования. Важность лидерства и управления обеспечивает основу для построения и вовлечения в образование. После рассмотрения вопросов преподавания и научных исследований в статье обозначаются будущие потребности и направления лидерства и управления образованием. Может оказаться полезным более систематический подход к развитию необходимых навыков для принятия на себя лидерских и управленческих ролей. Независимо от того, занимает ли учитель формальную руководящую должность или нет, приобретение этих навыков может способствовать повышению эффективности работы в классе. Также системный подход к развитию необходимых навыков для принятия на себя лидерских и управленческих ролей может быть полезен для руководства классом, группой персонала. Повышение успеваемости в классе будет расти при условии приобретения учителем лидерских навыков и навыков управления. Все, что у нас есть: знания, семья, платежи, материальные и духовные богатства культуры, все они имеют какую-то информацию, которая нам нужна. Информация оказывает огромное влияние на все, что делают люди. Это основная форма обсуждения людей, переговоров, общения, действий и прибыли. Все это необходимо для хорошего управления и руководства. Как показывает международный опыт, важной частью этого изменения является понимание науки и искусства управления.

Ключевые слова: управления образования, лидерство, навык управление, начальная школа

N. S. Zhumasheva¹, Zh. Sundetova¹

¹H. Dosmukhamedov Atyrau state University
Atyrau, Kazakhstan

PSYCHO-PEDAGOGICAL CONDITIONS OF ORGANIZATION OF MANAGEMENT ACTIVITIES IN A PRIMARY SCHOOL BASED MANAGEMEN

Abstract

This article examines the importance of leadership and management and discusses their role in the education system. The importance of leadership and management provides the foundation for building and engaging in education. After considering the issues of teaching and research, the article outlines the future needs and directions of leadership and education management. A more systematic approach to developing the necessary skills to take on leadership and management roles may be useful. Whether the teacher is in a formal leadership position or not, acquiring these skills can help improve classroom performance.

Also, a systematic approach to developing the necessary skills to take on leadership and management roles can be useful for leading a class, a group of staff. The increase in classroom performance will grow if the teacher acquires leadership and management skills. Everything we have: knowledge, family, payments, material and spiritual riches of culture, all of them have some information that we need. Information has a huge impact on everything people do. This is the main form of discussion of people, negotiations, communication, actions and profits. All this is necessary for good management and leadership. As international experience shows, an important part of this change is understanding the science and art of management.

Keyword: *education management, leadership, skill management, primary school.*

Бүгінгі бастауыш мектеп басшысының көшбасшылық сапалары оның педагогикалық тәжірибесі, адамдарды ынталандыруы, ұжымды дамытуды жоспарлай алуы, басқару шешімдерін қабылдауға қабілеттілігі сияқты кәсіби құзіретіліктерінен тұрады. Менеджмент теориясы мен тәжірибесі туралы зерттеулерде қазіргі заманғы ұйымдарды тиімді басқаруға қажетті сапалар мен дағдылар терең талданған. Олар бүгінгі қоғамда, ұйымдар мен мекемелерде болып жатқан күрделі өзгерістерге басшыларға аса қажетті сапалар мен қабілеттіктерге, дағдыларға назар аударады. Менеджер-басшылар қызметінің төрт негізгі түрі айқындалған: коммуникативтік қарым - қатынас (өзара араласу, ақпарат алмасу, есеп беру, кеңселік қызметтер, т.б.); дәстүрлі менеджмент (жоспарлау, шешім қабылдау, ұйымдастыру, бақылау, тағы басқалар); адам ресурстарын басқару (мотивация, қолдау, келіспеушіліктердің алдын алу, кадрлармен жұмыс, персоналды дамыту); байланыстар орнату (әлеуметтік- саяси байланыстар және басқалармен қарым – қатынастар орнату) .

Бастауыш мектеп әкімшілік тарапынан болатын бақылаулар мұндай арнаулы тексерулер жоғарғы орындардан келген бұйрықтарға, нұсқауларға байланысты жүргізіледі. Максаты-пән бойынша оқушылардың білім сапасын тексеру, мұғалімнің жұмысындағы ғылыми және әдістемелік сипаттағы істердің дұрыс бағытта жүргізілу дәрежесін анықтау. Бастауыш мектеп мұғалімінің біліктілігін анықтау үшін жүргізілетін бақылаулар оқыту мен тәрбиелеудің соңғы ғылыми жаңалықтары туралы мұғалімнің не білетіндігін анықтау мақсатында жүргізілетін сауалнамалар мен сұраныстар. Бұл жұмыс түрі мектеп ішінде немесе білім бөлімдері, біліктілікті арттыру институттары тарапынан да жүргізілуі мүмкін. Ондағы жұмыс түрлері: мұғалімнің сабақтарына қатысу баяндамаларын тыңдау, шығармашылық есептерін тыңдау, педагогикалық оқуларға дайындаған материалдарын талдау, ғылыми жұмыс жобаларымен танысу бұрынғы жасаған еңбектерімен танысу т.б.

Мұғалімнің кәсіби шеберлігінің деңгейін тексеру. Аталған тексеру мұғалімнің жұмысына баға беруді көздейді. Бастауыш мектеп мұғалімінің күнделікті іс-әрекеті бала, әріптестері ата-аналар мен жұртшылықтың алдында өтіп жатады. Ұстаздың шығармашылық есебі жүріп жатқан кезде олардың пікірлері есепке алынып, мұғалімнің еңбегіне жан-жақты баға берілуі тиіс. Осы баға ұстаздың кәсіби қалыптасуының бағасы болып табылады.

2. Өзара бақылаулар

Бастауыш мектептегі басқарушылық қызмет мұғалімінің өсу деңгейі оның теориялық, іскерлік дайындығымен өлшенеді. Оны есепке алу үшін әдіскерлер, мектеп басшыларының орынбасарлары, әріптестері бақылау жасап зерттейді. Арнаулы дәптер бастап мұғалімнің жұмыс барысындағы жетістіктерін, кемшіліктерін, дамуын, шығармашылық қасиеттерін тіркеп, осы жолда жеткен

жетістіктеріне қорытынды жасап, оны мұғалімнің өзіне хабарлап отырады. Мектеп басшылары тарапынан болатын осындай ұсыныстардың жүйелі негізді болуы бастауыш мектеп мұғалімінің іс-әрекетінің сапалы болуына әсерін тигізеді.

3. Ұстаздың өзін-өзі бақылауы.

Мұғалімнің өзін-өзі бақылауының мазмұны өз шеберлігін ұштауға бағытталады. Мұнда әрқашан өзіне сын көзбен қарай білу, өзін-өзі тексеру, сынау, өзгемен салыстыра білу, біреудің өзінде жоқ қасиетін қабылдай алу. т.б. сияқты моральдық-этикалық қасиеттер басым болуы қажет. Бұл-психологиялық жағынан алып қарағанда, бақылаудың ең қиын түрі. Ұстаздың өзін-өзі бақылауының жолдарына теориялық дайындық дәрежесі.

Өз пәні бойынша жеткілікті білім дәрежесі бола тұра, осы ілімге қосылған жетістіктерді. оның қолданылуы аясын жете білуі керек.

Сонымен қатар оқу-әдістемелік әдебиеттерді оқып, талдау және оны өз жұмысында басшылыққа ала білуі әдісін жетілдіру. Тәжірибеде әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, қажеттісін сұрыптап ала білу және оқыту. Тәрбиелеу жұмысында өз жолын тауып, зерттеу, шығармашылықпен жұмыс жасау.

Бастауыш мектептегі педагогикалық менеджментте білім беру сапасын басқару.

Білім сапасы- білім түрлерінің (заңдар, теориялар, қолданбалы, әдіснамалық, бағалау білімдері) білім мазмұны элементтерімен және меңгеру деңгейлерінің арақатынасы. Әрбір-білім оны қолдану тәсілімен потенциалды түрде байланысқандықтан ол шығармашылық процеске қатысып қандай да бір маңызға ие болғандықтан мұндай арақатынасты белгілеу қажет.

Білім сапасы адамның білімді меңгеруімен түрлі іс-әрекетте қолданудың көп жақты талдауы нәтижесінде айқындалады және толықтық, тереңдік, жүйелілік, шапшандық, икемділік, нақтылық, түйіндеу сипатына ие болады.

Сол сияқты ол түйінделу және өрістелу, сапалылық және беріктігімен сипатталады. Білімнің барлық сапасы өзара байланысты және өзінше дербес, себебі бірін-бірі алмастырмайды.

Қазіргі қоғамның әлеуметтік-экономикалық, саяси, мәдени жаңғыруы ұжымдық, қоғамдық, мемлекеттіктен жекелік, идеялық, жеке тұлғаның белсенділігі, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі реттеуге ауысуда. Сондай-ақ қоғамда орын алып отырған түрлі әлеуметтік құбылыстар, мәселелер оны шешуге қабілетті, қоғамдағы өзгерістерге қарамастан шығармашылықпен шешім қабылдайтын, идеялы көшбасшыларды талап етуде. Демократиялық принциптер негізінде дамушы қоғамда көшбасшылық қоғамдық дамудың, әлеуметтік прогрестің тиімді құралына айналып отыр. Көшбасшылық қажеттілігі қоғамның барлық саласында орын алуда, соның бірі білім беру саласындағы көшбасшылық. Жалпы білім беру мазмұнындағы жаңарулар мұғалімдер мен білім алушылардан көшбасшылық сапаларды қажет етуде.

Қазіргі жағдайда бастауыш мектепте білім беру жүйесін басқарудың көшбасшылары жеке дамудың жоғары деңгейі мен ұйымдастыру қабілетіне ие болып қана емес, жаңа идеяларды ойлап табу, жаңа технологияларды жасап шығару, педагогикалық үрдісті ұйымдастыруға жаңаша келу, ішкі мүмкіндіктерді ашу, адамдарға өзін дамытуларына ықпал ету, бағыттау қабілетіне де ие болуы тиіс. Білім беруді басқару саласының менеджерінің көшбасшылық құзыреттіліктері мен когнитивті құзыреттіліктер басқару саласында білім беру мекемесінің дамуы жайлы білім мен дағдыларды қамтиды. Қызмет құзыреттілігі жаңашылдықты тәжірибелік қызметте қолдану жайлы білім мен дағдыларды қамтиды. Әлеуметтік құзыреттілік- білім беру мекемесін басқаруға қатыстылық ұстанымын жүзеге асырумен білім беру мекемесінің ашықтығы жайлы білім мен дағдыларды қамтиды. Интербелсенді құзыреттіліктер білім беру қызметі саласы субъектілерінің өзара іс қимылын ұйымдастыруда білім мен дағдыларды қамтиды. Зерттеушілер құзыреттіліктің көп деңгейлі иерархиялық моделін: интегративті құзыреттілік, эмоционалды, перцептивті, концептуалды, мінез-құлқын құзыреттілік деңгейлерін ұсынады. Білім беру саласы менеджерінің көшбасшылық сапаларына:

өзіне деген сенім; эмоционалды тұрақтылық; өзін-өзі ұстай алу; өзін басқару; стреске қарсы тұра білу; басымдылық таныту; қызметкерлерге ықпал ете алу; шығармашылық , мәселелерді шығармашылық тұрғыдан шешу, шешуде жауапкершілікті мойнына алу, тәуелсіз болуды жатқызуға болады. Жоғары зияткерлік сапалардың когнитивті құзыреттілік "білу" қызмет құзыреттілігі "жасау" әлеуметтік құзыреттілік "біріктіру" интербелсенді құзыреттілік "өзара әрекеттесу"; мақсатқа жетуге тырысушылық; тәуекелдерге бара алу қабілеті; тапсырмаларды орындаудағы жауапкершілігі, сенімділігі, шыншылдығы, уәдеде тұра алу; жағдайларға байланысты мінез-құлқын өзгерте алуға икемді болу; қарым-қатынасқа тез түсе алу, көпшілдігі; инновациялық үрдістердегі белсенділігі;

педагогикалық үрдіске қатысушыларды көшбасшылыққа бастай алу қабілеті; өз қызметінің қоғамдық мәнін түсіну жатады.

Әлемдік менеджмент теориясы басқарудағы көшбасшылық арқылы адам ресурстарын дамыту мәселесіне көп көңіл бөлуде. Бұл ХХ ғасырдың аяғына қарай қоғамның экономикалық, әлеуметтік және технологиялық дамуындағы өзгерістерге сай менеджменттің дамуына байланысты. Мемлекеттің өркениеті адами ресурстарының әлеуетіне және оны дамыту үшін жасалатын жағдайға байланысты екені белгілі. «Адам бір-бірінен тек білімі арқылы ғана оза алады» деп, өткен ғасырда ғұлама Мұхтар Әуезов айтып кеткендей, әлемнің алдыңғы қатарлы елі болудың маңызды тұғыры – адам капиталы, оның рухани биігі, ақпараттық сауаттылығы, экономикалық білімі. Білімді адамдарсыз заманауи инфрақұрылымды дамыту, тиімді мемлекеттік аппаратты құру, қолайлы бизнес ортаны қамтамасыз ету мүмкін емес. Көшбасшылық арқылы адам ресурстарын дамыту мәселелері соңғы кездерде кеңінен қарастырылуда. Әлеуметтік жүйелерді зерттеумен айналысатын «Мак Кензи» компаниясы адам ресурстарын дамытудың бүгінгі заман талабына сай жеті факторын ұсынып отыр. Олар: стратегия, құзыреттік, ортақ құндылықтар, құрылым, жүйелілік, қызметкерлер, басқару стилі ретінде тәжірибеге енуде. Мектеп басшысының көшбасшылығы арқылы ұжымдағы адам ресурстарын дамытудың мазмұнының құрылымдарына тоқтала кетейік.

Стратегия яғни адам ресурстарын басқарудың стратегиясын жасау. Жүйелілік адам ресурстарын басқарудың жүйесі оның мақсаты, қызметі, құрылымы, тиімділігін бағалау болып саналады.. Қызметкерлерді таңдауға бейімдеу, баға беру, дамыту, босату, ынталандыру, басқарушылардың қызметкерлерді ынталандыру мен мотивациясын арттырудағы біліктіліктері, ортақ құндылықтар, ұйымда корпоративтік мәдениет пен ортақ құндылықтарды қалыптастыру және оны басқару жатады. Менеджмент дегенді негізінде өз еңбегін пайдаланып, интелектісін және басқа да адамдардың тәртібін пайдаланып жетекшінің қойылған мақсатқа жете білуі. Басқаша айтқанда бұл ғылым саласы және адамдарды және әлеуметтік процестерді басқару өнері.

Педагогикалық менеджмент – бұл қағидалардың, әдістердің, ұйымдастырылған формалардың, технологиялық әдіс жинақтарының қызметін көтеруге және дамытуға бағытталған педагогикалық жүйелерді басқару.

Білім беру процесінің астарында оны құраушы үш процесс бар:

Оқу-тәрбиелік, оқу- танымдық және өзіндік білім алу процестері.

Педагогикалық менеджмент анықтамасына қарап, кез келген оқытушы оқу -танымдық процесінің менеджері екенін көреміз (оларды басқару субъектісі ретінде) ал, орта білім беру мекемелерінің жетекшісі- жалпы алғандағы оқу- тәрбиелік процесінің менеджері (осы процесті басқаратын субъект ретінде).

Педагогикалық менеджменттің (білім беру процесін басқарудың теориясы, әдістемесі және технологиясы) өзіндік ерекшелігі және өзіне ғана тән заңдылықтары бар. Бұл ерекшелік ең алдымен өзіндік құралынан, қажеттілігінен, қаруынан және менеджер еңбегінің нәтижесінен көрінеді.

Менеджер еңбегінің құралы- білім беру процесіндегі басқарылатын субъектінің қызметі болып табылады. Еңбек қажеттілігі- ақпарат. Еңбек қаруы- сөз, тіл, сөйлеу.

Оқу-танымдық процесі менеджерінің еңбегінің нәтижесі оқушылардың білім алу , тәрбиелену және даму дәрежелері болып табылады.

Тәжірибе көрсеткендей орта білім беру мекемелерінде білім беруді басқарудың төмен болу себебі- жүйеге немқұрайлықпен қарау. Ол осы жүйедегі бір-бірімен байланысты субъектілердің арасында қарама-қайшылық туғызады. Соның нәтижесінде субъекті және объекті болып бөлінеді. Педагогикалық менеджмент тұрғысынан осы орта білім беру мекемелері жетекшілері мен оқытушыларының қызметі оқу-тәрбие, оқу-танымдық процесінің менеджері ретінде осы немқұрайлық пен шығармашылық арасындағы қарама-қайшылықты шешу болып табылады.

Бастауыш білім беру мекемелеріндегі оқушылардың оқу-танымдық процестерін оқытушымен басқару проблемасын жақсартудың бірден-бір шарты олардың жете білушілігі мен оқытушыға лайықты кәсіби шеберліктермен қамтамасыз ету. Менеджмент субъектісі ретінде оқытушының жете білушілігі оның кәсіби функцияларын орындау даярлығымен, әлеуметтік құрылулармен үйлесімді бірлікте болуымен және оның психо-педагогикалық дайындалуымен сипатталады. Мұндағы ең бастысы – педагогикалық шеберлік.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Senge P. *Pyataya disciplina: teoriya i praktika samoobuchayushchejsya organizacii.* / P. Senge – M.: Olimp-Biznes, 2011. – 425 s.
2. Gorbunova, N.V. *Vnutrishkol'noe upravlenie: teorii i opyty pedagogicheskikh i upravlencheskikh innovacij.* / N. V. Gorbunova - M. : 2003.
3. Lukina, L.I. *Organizacionnye aspekty raboty s pedagogicheskimi kadrami DOU. Metodicheskoe posobie.* / L. I. Lukina - M.: Sfera, 2010, 12
4. Pan'shina T. V., Ajtpaeva Zh. Zh. *Pedagogikalық menedzhment: Oқулық/T.V. Pan'shina, Zh.Zh. Ajtpaeva. Almaty, 2012. – 248 b*
5. Zhajtapova A. A. *Uroki menedzhmenta v organizacii obrazovaniya: skhemy i tablicy: uchebnoe posobie* / A. A. Zhajtapova, Z. M. Sadvakasova. – Almaty, 2007. – 224 s.
6. *Menedzhment v upravlenii shkoloj. Uch.pos / pod.red T.I.Shamovoj – M:2000g*
7. Moskvina S. N. *Upravlenie chelovecheskimi resursami v obrazovatel'noj organizacii: uchebnoe posobie dlya magistratury* / Moskvina S. N. – Krasnoyarsk: KGPU im. V. P. Astaf'eva, 2015 – 140s.
8. Berdaliev K.B., Ömirzakov S.P., Esengaziev B.K., Erzaliev Қ.Р. *Basқaru negizderi.*-Almaty, 1997
9. Kalanova Sh. M. *Total'nyj menedzhment kachestva v vysshem obrazovanii: ucheb. posobie – praktikoorientirovannaya monografiya* / Sh. M. Kalanova, V. K. Bishimbaev. – Astana: Foliant, 2006. – 496
10. Konarzhevskij Yu.A. *Vnutrishkol'nyj menedzhment* / Yu. A. Konarzhevskij. – M., 1993.
11. Shamova T.I. *Tret'yakov P.I. N.P. Kapustin. Upravlenie obrazovatel'nymi sistemami .M.,2002*
12. *Upravlenie obrazovatel'nymi sistemami. Balashov.2003.-368s.*
13. Shipilina L.A. *Upravlenie obrazovaniem. Omsk OMGPU, 1994.-100s.*
14. Nysanbaev A.N., Dunaev V.Yu. *Nacional'naya filosofiya obrazovaniya: zadachi, principy, priority*// Adam Әlemi. -2000, №3-4. – s.83-105
15. Shul'c, Duejn. *Қазирги психологиya tarihy : [оқулық] / D.Shul'c, S.E.Shul'c. - 11-shi bas. - [b. m.] : Ұлттық аударма byurosy. Қоғамдық қоры, 2018. - 448 bet. - (Ruhani zhaңғыru)*
16. Shunk, Dejl H. *Оқыту teoriyasы : Bilim беру көкzhiegi [Текст] : [оқулық] / D. Shunk. - Almaty : Ұлттық аударма byurosy. Қоғамдық қоры, 2019. - 608 bet. - (Ruhani zhaңғыru)*
17. Bitem, Elen. *Pedagogikany cifrlyқ дәuirde қajta zerdeleu. XXI zasyrdaғы оқыту dizajny [Текст] : [оқулық] / E. Bitem, R. Sharp. - 2-shi bas. - Almaty : Ұлттық аударма byurosy. Қоғамдық қоры, 2019. - 328 bet. - (Ruhani zhaңғыru)*